

## MỤC LỤC

A. Mục đích, sự cần thiết của việc xây dựng và sử dụng đồ dùng trực quan trong dạy học lịch sử.	2
B. Phạm vi triển khai thực hiện sáng kiến.	3
C. Nội dung	3
I. Tình trạng giải pháp đã biết	3
II. Nội dung giải pháp	4
1. Quan niệm về đồ dùng trực quan.	4
2. Vai trò, ý nghĩa của đồ dùng trực quan trong dạy học lịch sử.	4
3. Phương pháp xây dựng đồ dùng trực quan trong dạy học lịch sử	5
4. Các bước khai thác đồ dùng trực quan trong dạy học lịch sử	6
5. Phương pháp sử dụng đồ dùng trực quan để khai thác kiến thức một cách linh hoạt qua các bước lên lớp	11
III. Khả năng áp dụng của sáng kiến “Xây dựng và sử dụng đồ dùng trực quan trong dạy học lịch sử lớp 10 ở trường trung học phổ thông chuyên Lê Quý Đôn”.	17
IV. Hiệu quả, lợi ích từ sáng kiến “Xây dựng và sử dụng đồ dùng trực quan trong dạy học lịch sử lớp 10 ở trường trung học phổ thông chuyên Lê Quý Đôn”.	17
V. Phạm vi ảnh hưởng của sáng kiến “Xây dựng và sử dụng đồ dùng trực quan trong dạy học lịch sử lớp 10 ở trường trung học phổ thông chuyên Lê Quý Đôn”.	18
VI. Kiến nghị, đề xuất	18
D. Danh sách đồng tác giả	18

## XÂY DỰNG VÀ SỬ DỤNG ĐỒ DÙNG TRỰC QUAN TRONG DẠY HỌC LỊCH SỬ LỚP 10 Ở TRƯỜNG THPT CHUYÊN LÊ QUÝ ĐÔN

**Tác giả: Dương Thị Minh Hồng**  
**Giáo viên THPT chuyên Lê Quý Đôn**

### **A. Mục đích, sự cần thiết của việc xây dựng và sử dụng đồ dùng trực quan trong dạy học lịch sử.**

Năm học 2014 - 2015 tiếp tục thực hiện Nghị quyết số 40/2000/QH 10 về việc đổi mới chương trình giáo dục phổ thông, qui chế thiết bị giáo dục, kèm theo quyết định số 41/2000/QĐ/BGDĐT về việc thiết bị giáo dục phải được sử dụng có hiệu quả cao nhất, đáp ứng các yêu cầu về nội dung và phương pháp được qui định trong chương trình giáo dục (Điều 10.2).

Trong những năm gần đây, ngành Giáo dục và Đào tạo đang tích cực triển khai công tác đổi mới phương pháp dạy học, nhằm đáp ứng những đòi hỏi mới của sự nghiệp phát triển kinh tế - xã hội, đưa những thành tựu mới nhất về khoa học giáo dục vào trong các nhà trường nhằm “*phát triển toàn diện học sinh về đạo đức, trí tuệ, thể chất, thẩm mỹ và các kỹ năng cơ bản, phát triển năng lực cá nhân, tính năng động và óc sáng tạo, hình thành nhân cách con người Việt Nam xã hội chủ nghĩa, xây dựng tư cách và trách nhiệm công dân; chuẩn bị cho học sinh tiếp tục học lên hoặc đi vào cuộc sống lao động, tham gia xây dựng và bảo vệ Tổ quốc*”. Do đó trên cơ sở những tinh hoa của phương pháp dạy học truyền thống, giáo dục phải tích cực, chủ động đổi mới phương pháp dạy học nhằm không ngừng nâng cao chất lượng dạy học ở tất cả các môn học nói chung và môn Lịch sử nói riêng.

Quá trình dạy học nói chung và dạy học lịch sử nói riêng là một tổ hợp rất phức tạp và năng động. Những hoạt động của thầy và trò nhằm mục đích giúp học sinh nắm vững kiến thức cơ bản của bộ môn, trên cơ sở đó bồi dưỡng tư tưởng tình cảm, phát huy tư duy khoa học cho các em. Việc kết hợp nhuần nhuyễn các phương tiện và phương pháp dạy học không những giúp cho bài giảng của thầy thêm sinh động, hấp dẫn, tránh đơn điệu khô khan mà còn giúp

cho học sinh hứng thú hơn với giờ học, tiếp thu bài giảng một cách nhẹ nhàng, nhanh chóng và ghi nhớ lâu.

Thực tế hiện nay trong các nhà trường phổ thông, học sinh không thích học mà xem nhẹ môn Lịch sử. Thực trạng trên xuất phát từ nhiều nguyên nhân, trong đó có nguyên nhân do nội dung và phương pháp dạy học của thầy còn nặng nề, cứng nhắc, nhàm chán ít tư liệu minh họa. Chính vì vậy mà học sinh tiếp thu bài một cách hời hợt, học trước quên sau, học rồi mà vẫn không hiểu.

Bên cạnh đó, tôi cũng nhận thấy bài học nào thầy tổ chức tốt hoạt động nhận thức của học sinh thông qua việc sử dụng hiệu quả đồ dùng trực quan thì giờ học đó học sinh hứng thú theo dõi bài giảng và nắm được nội dung bài giảng dễ dàng, giáo viên có điều kiện khơi dậy những cảm xúc lành mạnh, những tình cảm sâu sắc và niềm tin đạo đức cho học sinh, góp phần bồi dưỡng năng lực tư duy độc lập, sáng tạo cho học sinh.

Với những suy nghĩ trên tôi xin thực hiện sáng kiến kinh nghiệm ***“Xây dựng và sử dụng đồ dùng trực quan trong dạy học lịch sử lớp 10 ở trường trung học phổ thông chuyên Lê Quý Đôn”***.

## **B. Phạm vi triển khai thực hiện sáng kiến.**

Nội dung sáng kiến đã được thực hiện trong dạy học lịch sử lớp 10 ở trường trung học phổ thông chuyên Lê Quý Đôn.

## **C. Nội dung.**

### **I. Tình trạng giải pháp đã biết**

Trong những năm gần đây việc sử dụng đồ dùng trực quan trong dạy học lịch sử đã được nhiều giáo viên quan tâm và đem lại những hiệu quả nhất định, góp phần làm cho giờ học sinh động, học sinh tiếp thu bài hứng thú hơn. Tuy nhiên việc xây dựng đồ dùng trực quan chưa được nhiều giáo viên quan tâm. Việc sử dụng đồ dùng trực quan cũng còn có những hạn chế nhất định, một số giáo viên chỉ xem đồ dùng trực quan như tài liệu minh họa mà chưa biết khai thác kiến thức lịch sử thông qua đồ dùng trực quan làm cho giờ học trở nên nhàm chán, nặng nề, khó nhớ.

Xuất phát từ thực trạng trên, sáng kiến kinh nghiệm “*Xây dựng và sử dụng đồ dùng trực quan trong dạy học lịch sử lớp 10 ở trường trung học phổ thông chuyên Lê Quý Đôn*” chỉ ra cách xây dựng và sử dụng hiệu quả bản đồ, lược đồ, biểu đồ, tranh ảnh góp phần bổ xung và làm rõ hơn những kiến thức cơ bản trong sách giáo khoa, khôi phục, tái hiện lại hình ảnh trong quá khứ giúp học sinh hiểu biết sâu sắc các sự kiện lịch sử đã học, tạo biểu tượng lịch sử chân thực, chính xác, thông qua đó khơi dậy trong tâm hồn các em những xúc cảm lịch sử, đây là cơ sở để giáo dục tình cảm, đạo đức cho học sinh. Đồng thời giúp học sinh phát triển toàn diện, đặc biệt là năng lực nhận thức (tri giác), trí tưởng tượng, trí nhớ, tư duy lô gíc...

## **II. Nội dung giải pháp**

### **1. Quan niệm về đồ dùng trực quan.**

Đồ dùng trực quan trong dạy học lịch sử bao gồm bản đồ, lược đồ, biểu đồ, tranh ảnh. Bản đồ, lược đồ là mô hình không gian giúp ta dựng lại các đối tượng địa lí trên bản đồ, lược đồ bằng mô hình kí hiệu, phản ánh một khía cạnh nào đó của thực tế ở mức độ đơn giản và dễ hiểu. Tất cả những biểu hiện của bản đồ, lược đồ, biểu đồ giống như mô hình không gian trực quan đều chỉ ra sự phân bố, các kết hợp, các mối liên hệ lẫn nhau của các hiện tượng tự nhiên và kinh tế - xã hội cùng với sự biến đổi của chúng theo thời gian. Những mô hình bản đồ, lược đồ cho ta hình ảnh không gian được xây dựng lại theo theo những qui tắc toán học nhất định, với sự lựa chọn, tổng quát hóa các hiện tượng (với các yếu tố, các tính chất và các mối liên hệ của chúng) biểu hiện bằng ngôn ngữ riêng phù hợp với mục đích của mô hình bản đồ, lược đồ cụ thể.

### **2. Vai trò, ý nghĩa của đồ dùng trực quan trong dạy học lịch sử.**

#### **2.1 Kiến thức:**

Sử dụng đồ dùng trực quan trong dạy học lịch sử góp phần bổ xung và làm rõ hơn những kiến thức cơ bản trong sách giáo khoa, góp phần khôi phục, tái hiện lại hình ảnh quá khứ, giúp học sinh hiểu biết sâu sắc các sự kiện lịch sử đã học, tạo biểu tượng lịch sử chân thực, chính xác.

## **2.2 Kỹ năng:**

Sử dụng đồ dùng trực quan trong dạy học lịch sử sẽ giúp học sinh phát triển toàn diện, đặc biệt là năng lực nhận thức (tri giác), trí tưởng tượng, trí nhớ, tư duy logic...

Xây dựng và sử dụng đồ dùng trực quan còn có tác dụng lớn trong việc rèn luyện kỹ năng thực hành bộ môn. Giúp các em biết khai thác bản đồ, vẽ và trình bày các sự kiện lịch sử trên bản đồ, lược đồ...tạo thói quen cho các em biết liên hệ kiến thức lịch sử dân tộc với lịch sử thế giới, giữa kiến thức bài học với thực tiễn cuộc sống, rèn luyện ý thức chăm chỉ học tập và thực hành bộ môn.

## **2.3 Thái độ:**

Đồ dùng trực quan không những có tác dụng cung cấp cho học sinh những kiến thức lịch sử chính xác, sinh động về các trận đánh, những địa danh, những anh hùng dân tộc mà còn có tác dụng khơi dậy trong tâm hồn các em những xúc cảm lịch sử, đó là cơ sở để giáo dục tình cảm, đạo đức, bồi dưỡng thái độ yêu ghét đúng đắn, có tác dụng giáo dục thế giới quan, nhân sinh quan cách mạng cho các em. Ngoài ra đồ dùng trực quan còn có tác dụng giáo dục tinh thần, thái độ lao động, khả năng tìm tòi, sáng tạo trong học tập.

## **3. Phương pháp xây dựng đồ dùng trực quan trong dạy học lịch sử**

### **3.1 Phân loại, sắp xếp đồ dùng trực quan trong dạy học lịch sử:**

Ngay từ đầu năm học mới, giáo viên phải có kế hoạch kiểm tra, thống kê toàn bộ đồ dùng trực quan, bao gồm các loại bản đồ, lược đồ, biểu đồ, tranh ảnh treo tường để phân loại chúng:

- Có thể phân loại theo nội dung các khóa trình: Lịch sử thế giới, lịch sử Việt Nam, theo các khối lớp, các giai đoạn lịch sử, hoặc theo các chiến dịch lớn...

- Có thể phân theo các chủ đề: Kinh tế, chính trị, văn hóa, xã hội...

- Trên cơ sở các chủ đề hoặc nội dung trên sẽ giúp giáo viên phân loại, sắp xếp một cách dễ dàng các bản đồ, lược đồ sưu tầm được và tiện lợi khi sử dụng chúng.

### **3.2 Tổ chức sưu tầm tích lũy, bổ sung đồ dùng trực quan:**

Căn cứ vào nội dung chương trình giảng dạy giáo viên thống kê nhu cầu đã phân loại ở trên: Bản đồ nào đã có, bản đồ nào cần bổ xung để mua thêm hoặc vẽ thêm. Bằng cách đó chúng ta sẽ có đồ dùng học tập cho cả năm học, tránh tình trạng đến khi lên lớp mới đi tìm bản đồ, nếu trùng giờ thì phải nhường nhau. Việc tích lũy bản đồ, lược đồ, biểu đồ, tranh ảnh là công việc thường xuyên, lâu dài, với ý thức trách nhiệm và sự hứng thú cao. Nên tiến hành từng bước và có thể huy động nhiều lực lượng tham gia:

- Đối với giáo viên: Hiện nay khoa học kĩ thuật phát triển nên việc sưu tầm các bản đồ lược đồ không có trong SGK có ở rất nhiều nguồn tư liệu, thậm chí có nhiều lược đồ, bản đồ rất đẹp, có giá trị sử dụng cao, giáo viên có thể tự trang bị để sử dụng lâu dài hoặc làm theo nhóm, tổ chuyên môn theo nguồn kinh phí của nhà trường.

- Đối với học sinh: Những bản đồ, lược đồ có trong SGK nhưng quá nhỏ, tất cả đều là bản đồ, lược đồ đen trắng, giáo viên có thể cho học sinh về nhà vẽ theo nhóm ngay từ đầu năm học, sau đó lựa chọn để sử dụng và bổ xung vào kho tư liệu.

## **4. Các bước khai thác đồ dùng trực quan trong dạy học lịch sử**

Để việc sử dụng đồ dùng trực quan thống nhất và có hiệu quả nhằm phát huy được tích tích cực, chủ động, sáng tạo của học sinh trong học tập bộ môn và theo quan điểm đổi mới dạy học, ***thiết bị đồ dùng dạy học là một nguồn nhận thức lịch sử*** chứ không chỉ là minh họa cho bài học, xin được nêu một số gợi ý về việc sử dụng đồ dùng trực quan trong giảng dạy môn Lịch sử.

### **4.1. Bản đồ, lược đồ**

#### ***\* Những kiến thức cần lưu ý:***

Nội dung của bản đồ, lược đồ lịch sử rất phong phú, đa dạng, phản ánh những sự kiện lịch sử thế giới và dân tộc qua các thời kì

**\* Những kỹ năng cần lưu ý**

Khi hướng dẫn học sinh khai thác bản đồ, lược đồ lịch sử giáo viên cần chú ý rèn cho học sinh những kỹ năng sau:

- Kỹ năng hiểu hệ thống kí hiệu, qui ước của bản đồ
- Kỹ năng vẽ lược đồ
- Kỹ năng tường thuật, miêu tả
- Kỹ năng quan sát, nhận biết, chỉ, lược thuật, miêu tả trên bản đồ, lược đồ
- Kỹ năng so sánh, nhận định, đánh giá rút ra qui luật, bài học lịch sử

**\* Các bước tiến hành khai thác nội dung bản đồ, lược đồ:**

Việc khai thác nội dung bản đồ, lược đồ theo hướng phát huy tính tích cực trong học tập của học sinh là một yêu cầu quan trọng để các em tự khám phá nội dung bản đồ, xin được gợi ý một số vấn đề khai thác lược đồ lịch sử. Việc tổ chức cho học sinh làm việc với bản đồ, lược đồ có thể tiến hành theo các bước sau:

- Bước 1: Cho HS quan sát lược đồ, trong đó chú ý quan sát cả nội dung, danh giới và các kí hiệu của lược đồ.

- Bước 2: Giáo viên có thể trình bày, lược thuật các kiến thức trên theo lược đồ, bản đồ hoặc yêu cầu học sinh tự trình bày những hiểu biết của mình khi khai thác kiến thức trong sách giáo khoa kết hợp với quan sát bản đồ, lược đồ

- Bước 3: Học sinh trả lời câu hỏi bằng việc trình bày kết quả tìm hiểu nội dung bản đồ, lược đồ.

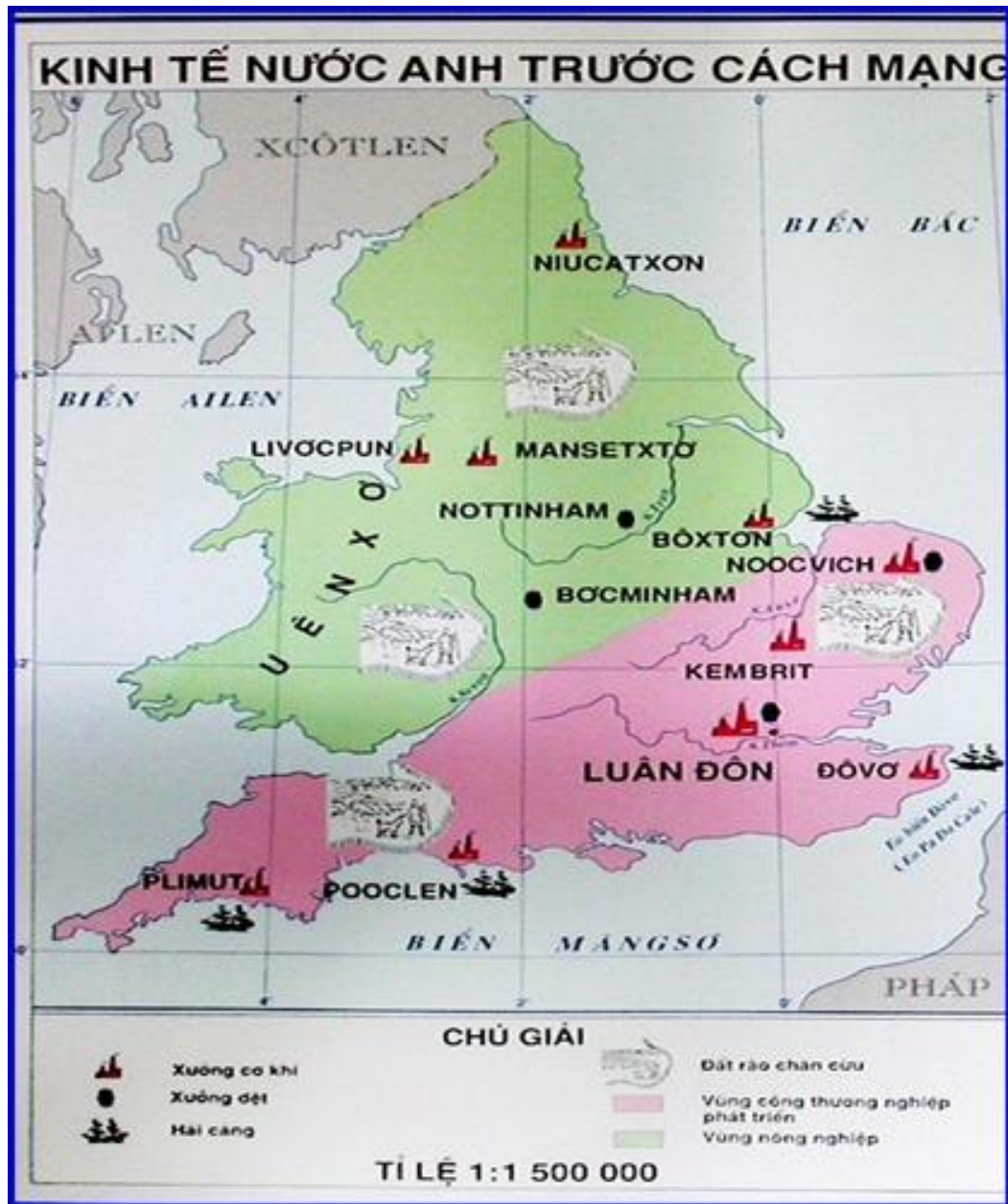
- Bước 4: Rút ra nhận xét sau khi đã làm việc với bản đồ, lược đồ

Như vậy học sinh sẽ rất hứng thú theo dõi bài giảng, đảm bảo được yếu tố trực quan sinh động, giúp các em hiểu sâu sắc và ghi nhớ bền lâu, nhất là các nhân vật, các địa danh được tìm hiểu thông qua lời thuyết trình của giáo viên dựa trên bản đồ, lược đồ.

- Cuối cùng, học sinh nắm được cách khai thác bản đồ, nội dung của lược đồ gắn liền và nội dung của bài học .



**Ví dụ:** Khi dạy bài 29 – Tiết 37 “Cách mạng Hà Lan và cách mạng tư sản Anh”, để học sinh tự mình đánh giá được sự phát triển kinh tế nước Anh, tôi sử dụng lược đồ sự phát triển kinh tế nước Anh trước cách mạng.



### Lược đồ sự phát triển kinh tế nước Anh trước cách mạng

Sau khi cho học sinh quan sát lược đồ kết hợp với việc giải thích kí hiệu trên lược đồ của giáo viên, tôi đặt câu hỏi: Em có nhận xét gì về sự phát triển kinh tế nước Anh trước cách mạng. Sau khi một học sinh trả lời, tôi cho một học sinh khác bổ xung, cuối cùng giáo viên là người nhận xét, chốt kiến thức cho học sinh. Dựa vào lược đồ, học sinh sẽ thấy được sự phát triển kinh tế tư bản chủ nghĩa trong các lĩnh vực thủ công, thương nghiệp và nông nghiệp ở nước



Anh trước khi cách mạng bùng nổ. Đây là cơ sở để học sinh thấy được mâu thuẫn giữa lực lượng sản xuất tư bản chủ nghĩa với quan hệ sản xuất phong kiến ở nước Anh, là một trong những nguyên nhân dẫn đến cách mạng tư sản Anh bùng nổ.

#### **4.2. Biểu đồ, bảng thống kê**

##### ***\* Những kiến thức cần lưu ý***

Số lượng biểu đồ, bảng thống kê trong sách giáo khoa không nhiều, nhưng chứa đựng nội dung kiến thức mang tính chất khái quát, tổng hợp, giúp học sinh dễ dàng so sánh và rút ra kết luận khi được giáo viên sử dụng đúng lúc và khai thác hiệu quả.

##### ***\* Những kĩ năng cần lưu ý***

Khi hướng dẫn học sinh khai biểu đồ, bảng thống kê, giáo viên cần chú ý rèn cho học sinh những kĩ năng sau:

- Kĩ năng quan sát, so sánh
- Kĩ năng nhận định, đánh giá rút ra qui luật, bài học lịch sử

##### ***\* Các bước tiến hành khai thác nội dung biểu đồ, bảng thống kê***

Việc khai thác nội dung niên biểu, biểu đồ, bảng thống kê theo hướng phát huy tính tích cực trong học tập của HS là một yêu cầu quan trọng để HS tự khám phá nội dung kiến thức chứa đựng trong đó. Việc tổ chức HS làm việc với lược đồ có thể tiến hành theo các bước sau:

- Bước 1: Cho HS quan sát biểu đồ, bảng thống kê
- Bước 2: GV sử dụng câu hỏi nêu vấn đề, yêu cầu học sinh tự khai thác những kiến thức khi quan sát biểu đồ, bảng thống kê
- Bước 3: HS trình bày kết quả tìm hiểu nội dung biểu đồ, bảng thống kê theo định hướng của giáo viên
- Bước 4: GV nhận xét sau khi đã nhận được các câu trả lời từ phía HS

Như vậy học sinh sẽ rất hứng thú theo dõi bài giảng, đảm bảo được yếu tố trực quan sinh động, giúp các em hiểu sâu sắc và ghi nhớ bền lâu, nhất là các

mốc thời gian kèm theo những sự kiện tiêu biểu, những biến động về kinh tế - xã hội thông qua biểu đồ, bảng thống kê.

Cuối cùng, học sinh nắm được cách khai thác biểu đồ, bảng thống kê gắn liền và nội dung của bài học .

**Ví dụ:** Khi dạy bài 35 - Tiết 45 “Các nước Anh, Pháp, Đức, Mỹ và sự bành trướng thuộc địa”, ở mục nước Anh, tôi sử dụng bảng thống kê sản lượng thép của ba nước Anh, Mỹ, Đức:

Nước	Năm 1800 (đ/v: triệu tấn)	Năm 1900 (đ/v: triệu tấn)	Tỉ lệ gia tăng (đ/v: triệu tấn)
Anh	1,3	4,9	337
Mỹ	1,2	10,2	850
Đức	0,7	6,4	910

Sau khi cho học sinh quan sát bảng thống kê, tôi đặt câu hỏi: Em có nhận xét gì về sự phát triển công nghiệp nước Anh cuối thế kỉ XIX đầu thế kỉ XX?. Dựa vào bảng thống kê, học sinh rút ra được kết luận sự phát triển chậm lại của nền công nghiệp nước Anh.

### **4.3. Tranh ảnh lịch sử**

#### **\* Những kiến thức cần lưu ý:**

Nội dung của tranh ảnh lịch sử rất phong phú và đa dạng tập trung vào việc phản ánh các sự kiện lịch sử, nhân vật lịch sử, những thành tựu về kinh tế, văn hoá của cả lịch sử thế giới và dân tộc.

#### **\* Những kĩ năng cần lưu ý:**

Khi hướng dẫn học sinh tìm hiểu nội dung của tranh ảnh lịch sử trong sách giáo khoa giáo viên cần chú ý rèn cho học sinh những kĩ năng :

- Kĩ năng quan sát, nhận xét.
- Kĩ năng mô tả, tường thuật
- Kĩ năng phân tích, nhận định, đánh giá.

#### **\* Các bước làm việc với tranh ảnh**

Để việc khai thác tranh ảnh có hiệu quả, phát huy được tính tích cực của học sinh nhằm mục tiêu học sinh tự tìm hiểu nội dung của tranh ảnh dưới sự

hướng dẫn tổ chức của thầy, xin được nêu một số gợi ý việc khai thác tranh ảnh lịch sử như sau:

- Bước 1: Cho học sinh quan sát tranh ảnh để xác định một cách khái quát nội dung tranh ảnh cần khai thác.

- Bước 2: Giáo viên nêu câu hỏi nêu vấn đề, tổ chức hướng dẫn học sinh tìm hiểu nội dung tranh ảnh.

- Bước 3: Học sinh trình bày kết quả tìm hiểu nội dung tranh ảnh sau khi đã quan sát, kết hợp với nội dung bài viết trong sách giáo khoa và gợi ý của GV

- Bước 4: Học sinh khác bổ sung, giáo viên nhận xét hoàn thiện nội dung khai thác tranh ảnh cung cấp cho HS.

- Cuối cùng, học sinh nắm được cách khai thác tranh ảnh và nội dung tranh ảnh trong bài học .

**Ví dụ:** Khi dạy bài 31 - Tiết 39 “Cách mạng tư sản Pháp cuối thế kỉ XVIII”, tôi cho học sinh quan sát bức tranh “Tình cảnh người nông dân Pháp trước cách mạng” và đặt câu hỏi: Em có nhận xét gì về tình cảnh người nông dân Pháp trước cách mạng. Dựa vào bức tranh, học sinh thấy được sự bóc lột tàn bạo của chế độ phong kiến và cuộc sống khốn khó của nông dân. Điều đó lí giải vì sao, khi cách mạng bùng nổ, nông dân là người hăng hái nhất, cách mạng nhất.

### **5. Phương pháp sử dụng đồ dùng trực quan để khai thác kiến thức một cách linh hoạt qua các bước lên lớp**

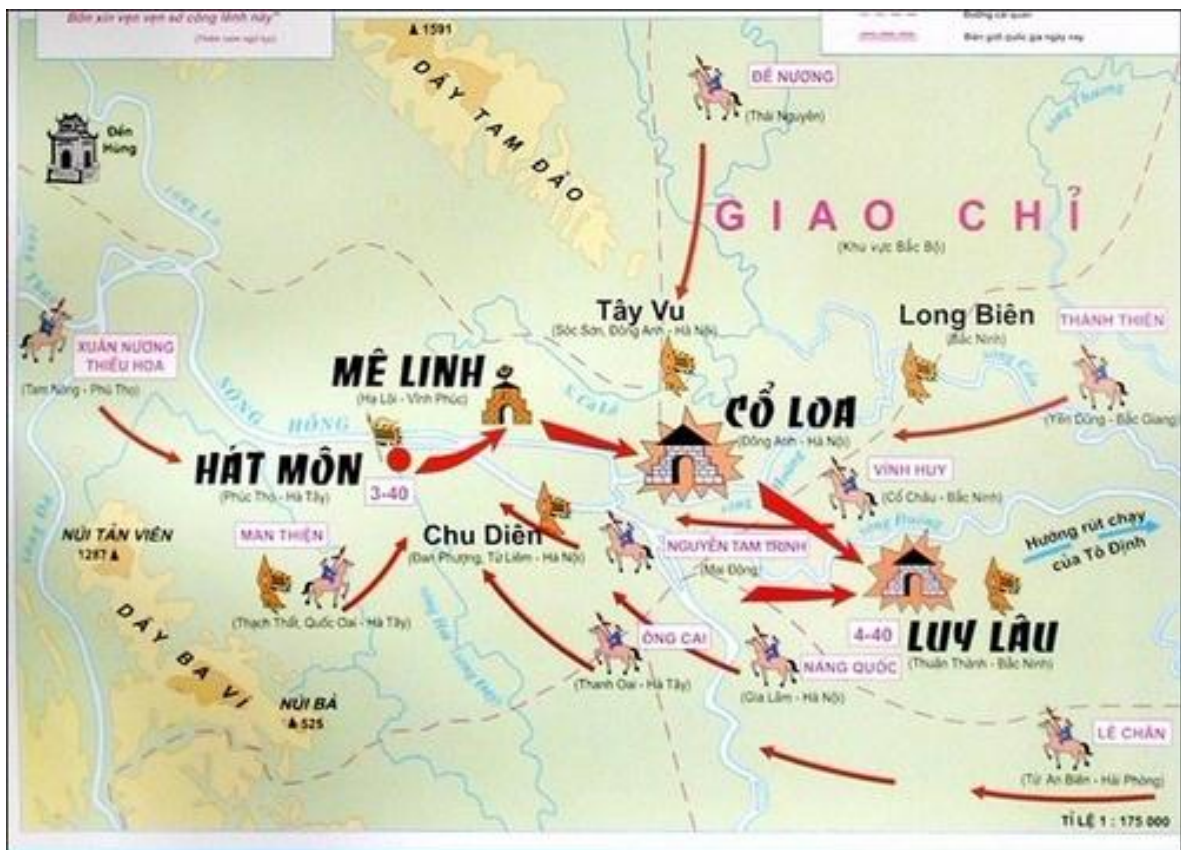
Việc sử dụng các loại kênh hình trong các hình thức dạy học lịch sử như: Kiểm tra bài cũ, khai thác bài mới, tiến hành bài ôn tập, tổng kết, kiểm tra, tổ chức các hoạt động ngoại khoá, thực hành. Tôi chú ý nhiều đến việc phát huy tính tích cực của học sinh, dưới sự hướng dẫn của giáo viên học sinh sẽ quan sát tranh, ảnh, “đọc” bản đồ, lược đồ, biểu đồ, tranh ảnh rồi nêu nội dung lịch sử được phản ánh; hoặc trình bày một vấn đề lịch sử theo tranh, ảnh, bản đồ; hoặc qua đó, hoàn thành các loại bài tập, câu hỏi được đặt ra. Trong những trường hợp cần thiết, giáo viên hướng dẫn học sinh thực hiện các loại bài tập thực hành,

như dựa vào bản đồ trong sách giáo khoa để trình bày lại (hoặc vẽ lại) nội dung (diễn biến) sự kiện; hay trên cơ sở khai thác nội dung tranh, ảnh viết bài miêu tả, tường thuật ngắn gọn...

### 5.1. Sử dụng đồ dùng trực quan để kiểm tra bài cũ:

Kiểm tra bài cũ thông qua đồ dùng trực quan sẽ giúp học sinh trình bày kiến thức mà mình nắm được một cách tự tin, mạch lạc, hứng thú, tránh được hiện tượng học “vẹt”.

**Ví dụ:** Khi kiểm tra bài cũ “Thời Bắc thuộc và các cuộc đấu tranh giành độc lập dân tộc”, tôi sử dụng lược đồ cuộc khởi nghĩa Hai bà Trưng.



### Lược đồ cuộc khởi nghĩa Hai bà Trưng

- Bước 1: Treo lược đồ lên bảng
- Bước 2: GV nêu câu hỏi: Nguyên nhân nào dẫn đến cuộc khởi nghĩa Hai bà Trưng. Lược thuật trên lược đồ diễn biến cuộc khởi nghĩa Hai bà Trưng, ý nghĩa của cuộc khởi nghĩa?
- Bước 3: Mời các HS khác nhận xét, bổ sung cho phần trình bày của bạn

- Bước 4: Giáo viên đánh giá và cho điểm

Học sinh cần trình bày được những nội dung sau:

**Nguyên nhân:** Do ách thống trị, bóc lột tàn bạo của nhà Hán.

**Lược thuật diễn diễn trên lược đồ**

Mùa xuân năm 40, Hai bà Trưng phát cờ nổi dậy được nhân dân khắp nơi nhiệt liệt hưởng ứng. Nhiều nữ tướng giỏi cũng tham gia phong trào. Với lực lượng và sức mạng của đông đảo quần chúng nhân dân, nghĩa quân tiến đánh Cẩm Khê (nay thuộc Vĩnh Tường – Vĩnh Phúc) rồi chiếm Mê Linh. Từ Mê Linh, nghĩa quân tiếp tục tiến xuống Cổ Loa (Hà Nội) với khí thế hùng mạnh:

*“Ngàn Tây nổi áng phong trần*

*Âm âm binh mã xuống gần Long Biên”.*

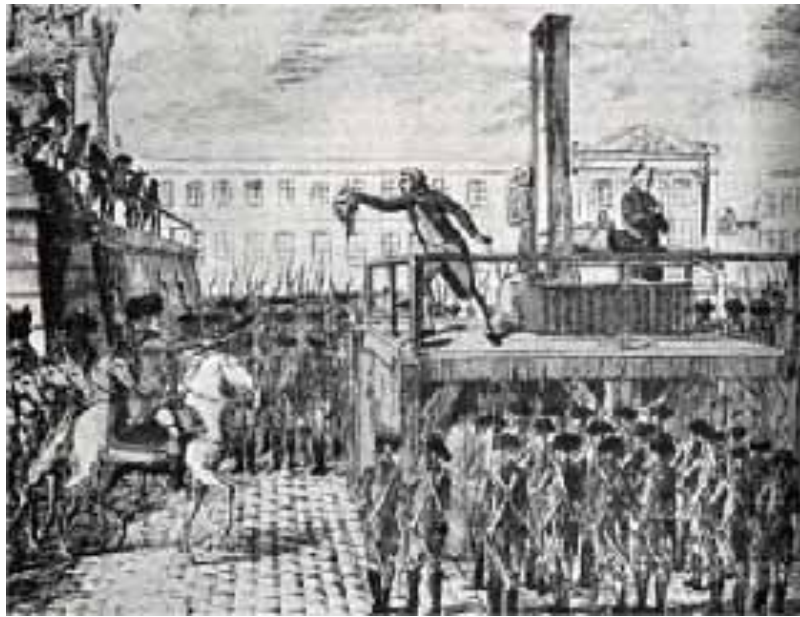
Tiếp đó, nghĩa quân đánh chiếm Luy Lâu (Thuận Thành – Bắc Ninh) – thủ phủ của chính quyền đô hộ. Hai bà Trưng đi đến đâu, nhân dân các địa phương đều nhất tề nổi dậy hưởng ứng khiến chính quyền đô hộ nhà Hán khiếp sợ, Thái thú Tô Định bỏ chạy về nước. Cuộc khởi nghĩa thắng lợi hoàn toàn. Hai bà Trưng bắt tay xây dựng chính quyền độc lập tự chủ của nhân dân ta. Chính quyền mới do Trưng Vương đứng đầu xá thuế 2 năm liền cho dân. Nhân dân ta được sống trong một đất nước độc lập tự chủ gần 3 năm (40-43).

## **5.2. Sử dụng đồ dùng trực quan để cung cấp kiến thức mới:**

Khi cung cấp cho học sinh những kiến thức lịch sử về những chiến dịch, hoặc những trận đánh lớn, những nhân vật lịch sử tiêu biểu, hoặc vị trí, biên giới giữa các quốc gia...thì việc kết hợp giữa việc sử dụng tranh ảnh, bản đồ, lược đồ, tranh ảnh với miêu tả hay lược thuật bằng lời giảng của thầy sẽ giúp các em tiếp thu kiến thức một cách nhẹ nhàng hứng thú hơn

**Ví dụ:** Khi dạy bài 31- Tiết 40 “Cách mạng tư sản Pháp cuối thế kỉ XVIII”, tôi sử dụng hình 59 (sách giáo khoa) – Vua Lu-i XVI bị xử chém.





**Hình 59 – Vua Lu-i XVI bị xử chém.**

*Hướng dẫn sử dụng:*

- Bước 1: Cho học sinh quan sát tranh ảnh để xác định một cách khái quát nội dung tranh ảnh cần khai thác.

- Bước 2: Giáo viên miêu tả cuộc hành hình Vua Lu-i XVI: Sau khi nền quân chủ lập hiến được xác lập ở Pháp, Vua Lu-i XVI bề ngoài thừa nhận chế độ quân chủ lập hiến, nhưng trong thì xúi giục bọn phản động trong nước nổi loạn, ngoài thì bí mật liên hệ với các thế lực phong kiến Áo, Phổ để chúng đem quân tấn công nước Pháp. Khi chính quyền chuyển sang tay phái Ghirôngđanh, nền cộng hòa được thiết lập, vấn đề xét xử Vua Lu-i XVI được đặt ra. Cuối cùng Lu-i XVI bị kết tội phản quốc. Ngày 21.1.1793, nhà Vua bị đưa đến nơi hành hình. Hôm ấy trời mưa, dọc đường được giới nghiêm cẩn mật. Nơi hành hình là quảng trường cách mạng. Đài xử tử được đặt trên cao, chung quanh có nhiều lính canh phòng. Đúng 10 giờ 10 phút, Lu-i XVI bị đưa lên đoạn đầu đài và bị xử tử, quần chúng vui mừng và hô to “Quốc dân muôn năm”.

Học sinh quan sát tranh và lắng nghe miêu tả và lược thuật của giáo viên.

- Bước 3: Trả lời câu hỏi: Vì sao quần chúng nhân dân hoan hô việc xử tử Vua Lu-i XVI.

- Bước 4: GV nhấn mạnh ý nghĩa của sự kiện Vua Lu-i XVI bị xử tử.

- Cuối cùng, HS nắm được cách khai thác tranh ảnh và nội dung tranh ảnh



### 5.3. Sử dụng đồ dùng trực quan để khai thác kiến thức mới qua phát vấn học sinh.

Tranh ảnh, bản đồ, lược đồ là một công cụ để giáo viên khai thác kiến thức bài giảng và là một phương tiện để giáo viên hướng dẫn học sinh tìm ra những kiến thức cơ bản của bài. Do vậy khi giảng bài mới giáo viên cũng nên khai thác khả năng tư duy của học sinh thông qua việc quan sát bản đồ, lược đồ

**Ví dụ:** Khi dạy bài 33 – Tiết 43 “Hoàn thành cách mạng tư sản ở châu Âu và Mỹ giữa thế kỉ XIX”, GV sử dụng hình 9- **Lược đồ nước Mỹ giữa thế kỉ XIX** – để hướng dẫn học sinh khai thác kiến thức mới trên lược đồ.



**Lược đồ nước Mỹ giữa thế kỉ XIX**

*Hướng dẫn sử dụng:*

- Bước 1: Cho HS quan sát lược đồ, trong đó chú ý quan sát cả nội dung, ranh giới và các kí hiệu của lược đồ.
- Bước 2: Yêu cầu học sinh tự trình bày những nét chính trong quá trình mở rộng, lập những bang mới của nước Mỹ.
- Bước 3: Học sinh khác bổ sung, nhận xét và rút ra kết luận
- Bước 4: GV thẩm định, bổ sung, nhận xét và khái quát lại

Như vậy học sinh sẽ rất hứng thú khi được làm chủ kiến thức, đảm bảo được yếu tố trực quan sinh động, phát huy được tư duy sáng tạo của học sinh,

rèn luyện kỹ năng, giúp các em hiểu sâu sắc và ghi nhớ bền lâu, nhất là các nhân vật, các địa danh được tìm hiểu thông qua lược đồ

- Cuối cùng, HS nắm được cách khai thác lược đồ, nội dung của lược đồ gắn liền với nội dung của bài học.

#### **5.4. Sử dụng đồ dùng trực quan để củng cố bài giảng:**

Phương pháp này ít được giáo viên sử dụng, bởi vì bài giảng lịch sử thường rất dài, kiến thức mới rất nặng, thời gian dành cho củng cố không được nhiều. Song nếu giáo viên biết phân bố thời gian hợp lý, dành một khoảng thời gian từ 5 đến 7 phút để củng cố bài thông qua bản đồ, lược đồ thì hiệu quả bài học chắc chắn sẽ được nâng lên, giáo viên lại không phải làm việc nhiều.

**Ví dụ:** Khi dạy bài 23 - Tiết 29: “Phong trào Tây Sơn và sự nghiệp thống nhất đất nước, bảo vệ tổ quốc cuối thế kỉ XVIII”. Giáo viên sử dụng lược đồ trận Ngọc Hồi – Đống Đa để củng cố bài giảng:

*Hướng dẫn sử dụng:*

- Bước 1: Cho HS quan sát lược đồ, trong đó chú ý quan sát cả nội dung, danh giới và các kí hiệu của lược đồ.
- Bước 2: Học sinh tường thuật trận Ngọc Hồi – Đống Đa trên lược đồ
- Bước 3: Cho học sinh nhận xét về chiến thắng Ngọc Hồi – Đống Đa.

Làm được như vậy học sinh sẽ ghi nhớ rất lâu và có ấn tượng sâu sắc về những sự kiện đó, hơn nữa thông qua đây giáo viên có thể bồi dưỡng niềm say mê học tập môn lịch sử, rèn luyện kỹ năng chỉ lược đồ, tạo cho các em sự tự tin khi đứng trước đám đông để trình bày những vấn đề mà mình có khả năng làm được.

**Tóm lại:** Với những giá trị sử dụng như đã nêu ở trên, bản đồ, lược đồ, biểu đồ, tranh ảnh là một phương tiện quan trọng góp phần nâng cao chất lượng và hiệu quả giảng dạy môn lịch sử.

**III. Khả năng áp dụng của sáng kiến “Xây dựng và sử dụng đồ dùng trực quan trong dạy học lịch sử lớp 10 ở trường trung học phổ thông chuyên Lê Quý Đôn”**

Sáng kiến kinh nghiệm “*Xây dựng và sử dụng đồ dùng trực quan trong dạy học lịch sử lớp 10 ở trường trung học phổ thông chuyên Lê Quý Đôn*” có thể dễ dàng áp dụng trong quá trình giảng dạy chỉ cần giáo viên chịu khó, tâm huyết với nghề sẽ đem lại niềm yêu thích học tập bộ môn cho học sinh.

Sáng kiến kinh nghiệm trên đã được thực hiện trong dạy học lịch sử lớp 10 ở trường trung học phổ thông chuyên Lê Quý Đôn năm học 2014 – 2015. Trong quá trình đó, tôi đã cố gắng sưu tầm và sử dụng bản đồ, lược đồ, biểu đồ, tranh ảnh trong dạy học lịch sử, góp phần bổ sung và làm rõ hơn những kiến thức cơ bản trong sách giáo khoa, khôi phục, tái hiện lại hình ảnh trong quá khứ giúp học sinh hiểu biết sâu sắc các sự kiện lịch sử đã học, tạo biểu tượng lịch sử chân thực, chính xác, phát triển năng lực nhận thức cho các em, đặc biệt là khả năng tư duy độc lập, từ đó các em rút ra được kết luận, bài học lịch sử, khiến cho việc tiếp thu tri thức được sâu sắc hơn. Ngoài ra còn rèn luyện kỹ năng thực hành bộ môn, tạo thói quen liên hệ giữa bài học lịch sử với thực tiễn cuộc sống, hình thành niềm say mê, hứng thú trong học tập và tìm hiểu lịch sử.

#### **IV. Hiệu quả, lợi ích từ sáng kiến “*Xây dựng và sử dụng đồ dùng trực quan trong dạy học lịch sử lớp 10 ở trường trung học phổ thông chuyên Lê Quý Đôn*”.**

Trong năm học 2014 – 2015, tôi đã tiến hành dạy thực nghiệm ở lớp 10A5 và chọn lớp 10A6 là lớp đối chứng. Sau khi dạy xong bài 23 “Phong trào Tây Sơn và sự nghiệp thống nhất đất nước, bảo vệ tổ quốc cuối thế kỉ XVIII”, tôi đã thực hiện kiểm tra 15 phút dựa trên câu hỏi cuối bài và thu được kết quả như sau:

Lớp 10A6: Dạy bằng phương pháp thuyết trình, không sử dụng đồ dùng trực quan. Số bài đạt điểm khá, giỏi là 25%, số bài đạt điểm trung bình là 55% số bài dưới điểm trung bình là 20%.

Lớp 10A5: Dạy có sử dụng đồ dùng trực quan. Số bài đạt điểm khá, giỏi là 40%, số bài đạt điểm trung bình là 50%, số bài dưới điểm trung bình là 10%.

Như vậy kết quả cho thấy việc nắm bài tại lớp của học sinh lớp 10A5 cao hơn hẳn so với học sinh lớp 10A6, vì ở lớp 10A5, trong quá trình học tập các em được chủ động lĩnh hội kiến thức thông qua các lược đồ dưới sự hướng dẫn của giáo viên,

nên các em tiếp thu bài giảng hứng thú, nắm kiến thức tại lớp và ghi nhớ lâu. Tại lớp 10A6, điểm trung bình và dưới trung bình còn nhiều, điểm khá giỏi chiếm tỷ lệ ít hơn. Điều đó chứng tỏ việc sử dụng bản đồ, lược đồ, biểu đồ, tranh ảnh trong dạy học lịch sử sẽ đem lại hứng thú học tập bộ môn cho học sinh, phát triển năng lực nhận thức, khắc phục tình trạng học “vẹt”, khơi dậy trong các em niềm yêu thích bộ môn, nhờ đó kết quả học tập của các em cao hơn, qua đó góp phần đổi mới phương pháp dạy học.

#### **V. Phạm vi ảnh hưởng của sáng kiến “Xây dựng và sử dụng đồ dùng trực quan trong dạy học lịch sử lớp 10 ở trường trung học phổ thông chuyên Lê Quý Đôn”.**

Sáng kiến kinh nghiệm “*Xây dựng và sử dụng bản đồ, lược đồ, biểu đồ, tranh ảnh trong dạy học lịch sử lớp 10 ở trường trung học phổ thông chuyên Lê Quý Đôn*” có thể áp dụng trong quá trình giảng dạy môn lịch sử lớp 10 ở tất cả các trường trung học phổ thông trong toàn tỉnh.

#### **VI. Kiến nghị, đề xuất**

##### **1. Đối với Giáo viên**

Để nâng cao hiệu quả dạy học môn lịch sử, mỗi giáo viên cần:

- + Có ý thức xây dựng đồ dùng trực quan trong quá trình dạy học.
- + Phân loại đồ dùng trực quan theo khóa trình, chủ đề hoặc giai đoạn.
- + Giáo viên phải thực sự tâm huyết, đầu tư thời gian cho việc chuẩn bị đồ dùng trực quan và cách khai thác khi lên lớp.

**2. Đối với Nhà trường:** Hàng năm tiếp tục bổ sung đồ dùng trực quan để giúp học sinh hứng thú hơn đối với việc học tập bộ môn./.

